

МЕТАФОРА ВІЙНИ У ЖАНРІ ПОЛІТИЧНОЇ ДИСКУСІЇ

У сучасному публіцистичному стилі жанр політичної дискусії надзвичайно активний. Зауважимо, що цей жанр не має чітко визначених диференційних ознак. Деякі друковані джерела послуговуються рубрикою “Дискусія”, якій властиво загострений погляд на явища, події, різна оцінка повідомлюваного.

У часи протистоянь різних суспільних течій, опозиційних партій, діяльність яких активізується під час виборчих кампаній, відзначаємо важливу прагматичну функцію жанру політичної дискусії.

Сучасний полемічний дискурс багатий на політичні метафори, які образно характеризують опонентів, їхні погляди, дії. Чільне місце у політичних дискусіях посідає метафора війни. Згідно з уявленням сучасної когнітивної семантики метафоричне моделювання – це засіб пізнання й оцінки певного фрагмента об’єктивної дійсності за допомогою сценаріїв, фреймів, слотів, які належать до іншої поняттєвої сфери. Щоразу, інтерпретуючи, сприймаючи метафору, адресат звертається до певного перетину поняттєвих сфер, з якими пов’язані усталені асоціації. Тобто метафорична модель характеризується прагматичною потенцією, закріпленою в національній свідомості оцінкою. Зокрема, усвідомлення політичної дійсності як безперервної війни, постійної боротьби, оцінюється негативно, а відповідні метафори “характеризуються, як правило, пейоративною аксіологічною маркованістю” [3: 65]. Спостерігаючи велику кількість метафор війни в сучасному політичному дискурсі, можемо висловити сумнів, чи завжди вони сприяють народженню істини?

Найзагальніша когнітивна модель мілітарної метафори репрезентована конструкцією **“Політика – це війна”**. Цю модель ілюструють такі фрейми:

Фрейм 1. “Війна”

Концептуальні метафори, що репрезентують цей тип, вживаються на означення будь-якої політичної дії, яка здійснюється цілеспрямовано, інтенсивно й при цьому відзначається вектором агресивності, тривожності, невпевненості у завтрашньому дні. На думку дослідників політичної метафори А. Баранова та Ю.Караулова, “тиск розгорнутого метафоричного поля війни на суспільну свідомість призводить до її мілітаризування, готуючи соціум до дій,

які ведуть до матеріалізування метафори – винищити, розбити, ліквідувати, придушити опір” [1: 63]. Показово, що при творенні мілітарних метафор використовуються концепти **бій, битва, рукопашна, баталія**, пор.: *“Складалося враження, що парламентарії готуються до рукопашної. Заклики спікера сісти не мали ефекту, аж доки “рульовий” не гаркнув на колег”* [ПіК: 04: 04]; *“У іншому разі доведеться ділити керівні крісла методом “зуб за зуб”, змагаючись за кожне з них у **не дуже чесному бою**”* [УМ: 05: 02]. У політичному дискурсі останніх років спостерігаємо тенденцію – метафора може ставати засобом створення іронії, коли “зовні позитивне або нейтральне ставлення мовця до особи, предмета чи явища насправді виражає негативну оцінку” [4: 158], пор.: *“Політичні баталії на владному київському Олімпі розгортаються все активніше”* [УМ: 06: 98]. Іноді для експлікації іронії використовують факультативні лапки, пор.: *“**Битва за місце “під куполом”** (мається на увазі купол сесійного залу засідань ВР)... ще довго набиратиме спотворених форм”* [УК: 01: 02]. На нашу думку, вислів ‘під куполом’ є метафорою театру, чи точніше цирковою метафорою. Прагматичний потенціал цієї метафоричної моделі пов’язаний з висловленням нещирості, штучності, імітації реальності, коли події розгортаються за написаним сценарієм, де на політичній арені з’являються досить смішні блазні, фокусники, проте настрої у публіки залишається тривожним.

Слот 1.1. Боротьба. Як засвідчує матеріал, у полемічному дискурсі активно побутують концепти **війна та боротьба: внутрішні війни, мовні війни, громадянські, інформаційні, холодні війни; боротьба може бути компроматною, інтелектуальною, вербальною, вестися не на життя, а на смерть** тощо, пор.: *“Так чи інакше, але місцеві спостерігачі вбачають у **внутрішніх війнах** “помаранчевих” реальні перспективи їхньої поразки на майбутніх виборах”* [КС: 03: 05]; *“**Мовна війна**” потрібна тим, кому не потрібна Україна”* [УМ: 11: 01]; *“Про те, як “їжачкові рукавиці” вихолостили саму ідею дебатів як **інтелектуальну й вербальну боротьбу** в ефірі яскравих постатей, ітиметься нижче”* [УМ: 03: 02]; *“У нас вона, нібито, тяжіє до судової гілки, але от уже протягом багатьох років за її мозковий центр – Генеральну прокуратуру, **не на життя, а на смерть “воюють”** інші “відгалуження” – законодавча та виконавча”* [ПіК: 06-07: 01]; *“Вибори закінчились, але **боротьба триває** за депутатські мандати та їх контрольний пакет”* [ШП: 04: 02]. Часто політичні опоненти вступають у словесний двобій, який у контекстах репрезентує метафора **дуель**, пор.: *“А позаминулого тижня він був геть похований під акомпанемент **словесної дуелі** між головою парламентського комітету Катериною Ващук та двома десятками її опонентів. Голосування у другому читанні стало “чорною міткою”* [ПіК: 06: 01].

Слот 1.2. Фронт. Іноді війну доводиться вести на декілька **фронтів**, пор.: *“Не те, щоб комітети нічого не значили – в такому випадку ніхто за них би не*

чубився, – але після тріумфального виступу “єдино-об’єднаних” пропрезидентських сил у “спікеріаді” навіть перемога опозиції на **“портфельному фронті** (тобто оволодіння всіма керівними посадами в комітетах) виглядала б значно тьмяніше” [УМ: 06: 02].

Слот 1.3. Бастіон. Лексеми на позначення воєнних реалій вводяться у багаточленну метафоричну структуру, пор.: *“Не вівцю, власне, а Україну – залишилися ріжки та ніжки. І хоч ясно, що ловив **вовк**, ловив, а колись і **вовка** зловлять, сьогодні він панічно хоче порятуватися. А для цього і виставляє на публічне побиття опозицію. **Вовча хіть** змушує режим на всі жили **брати** останній свій **бастіон** оборони”* [СВ: 01: 03]. Військова метафора **бастіон** набуває негативного значення завдяки метафоричному емотивному переосмисленню зооніма **вовк**, який “символізує жорстокість, безжальність і жадібність, ... а людина, яка має такі риси, ...викликає негативні асоціації” [2: 63]. Негація даної метафори розгортається також у вислові **вовча хіть**.

Фрейм 2. Військові дії

Слот 2.1. Підготовка та початок військових дій

Важливі політичні ситуації метафорично інтерпретуються як підготовка та початок політичних дій. З цією метою автори політичних дискусій використовують мілітарні вислови **озброїтися до зубів, будувати стратегію, оголосити війну, бути мішенню атак, поливати мінометним вогнем, завдати удару, лівий фланг, вийти з окопів, знаходитися між двох вогнів, по іншій бік барикад, десантуватись** тощо, пор.: *“А ось Іван Плющ **поливає** “харчовиків” **мінометним вогнем** критики і вголос мріє, що правильна демократична партія утвориться на базі блоку “Наша Україна”* [УМ: 06: 02]; *“Але, звісно, вона скерована на те, щоб **завдати удару** по нашому іміджу, – зазначив міністр закордонних справ України”* [УК: 02: 04]; *“Тому опозиції слід **вийти з окопів оборони** та зайнятися двома речами...”* [УМ: 05: 03]; *“31 жовтня Вітчизна **штурмом брала висоту** під назвою президентські вибори”* [КС: 11: 04]; *“Наша Україна” **“десантувалася”** в Білогірську”* [КС: 02: 04]; *“Вірю, що ... держава теж будуватиме чітку **стратегію** розвитку України”* [УК: 09: 04]; *“**Лівий фланг** за відсутності “найлівіших” комуністів та прогресивних соціалістів – довелося обстоювати представникові Соцпартії”* [УС: 05: 98].

Слот 2.2. Завершення військових дій. Перемога

Як засвідчує матеріал, одні учасники політичних дискусій здобувають перемогу, інші ж, навпаки, зазнають поразки, результатом якої є **полон, капітуляція, окупація** тощо, пор.: *“Наступним “каменем” стали парламентські та президентські вибори. Саме у Верховному Суді **здобули остаточну перемогу** декілька кандидатів у народні депутати, не вельми лояльно налаштованих до нинішньої влади”* [ПіК: 05: 01]. Іноді політичні опоненти підписують пакт про ненапад, наприклад: *“Якщо **пакт**, який Ви нещодавно підписали з Вашим колишнім супротивником, передбачає імунітет*

від переслідувань, – як Ви виконаєте Ваші обіцянки?” [КС: 10: 05]; “Укладений же шістьма фракціями **“накт”** не приніс лаврового вінка нікому” [УМ: 06: 02]. Здобувши перемогу, учасники політичних війн, беруть участь у параді переможців, пор.: “У виданнях... з’явилася інформація про суперництво Литвина та Медведчука. Останній, схоже, вирішив **“покомандувати парадом”**. Але поки що це йому важко дається” [УМ: 09: 02].

Фрейм 3. Військові підрозділи

Досліджуваний матеріал показує, що на означення політичних партій, об’єднань, блоків тощо у політичних дискусіях використовуються метафори **армія, дивізія, десант, п’ята колона, бригада, розвідка, полк, рать** тощо, пор.: “Але виникає питання: навіщо тоді нам оті **армії** чиновників, які спершу дозволили дурити людей...” [КС: 03: 05]; “...Потрапив до числа **“обраних”** – Віктор Медведчук. Хоча спиратися на братнє російське плече йому й так не звикати – у виборчій кампанії на зростання рейтингу СДПУ(о) працює солідний **“десант”** політтехнологів із **“братньої”** держави” [УМ: 03: 02]; “Замішано для того, аби надійно збудувати **фортецю**, що залишиться після 2004-го – по декаді його президентства. І як працюватиме ця **“коаліційна”** **“бригада”** (справді, модне слово) – неважливо, головне – результат і в строк” [УМ: 12: 02]; “До цієї **атаки** підключені і **“дальнобійні”** **ворожі розвідки**, і їхня **“п’ята колона”** в Україні, і всяка продажна твань, **“свої”** тупорилі, які підривають фундамент рідної хати” [КС: 01: 04]; “Уся кандидатська **рать** – 2” [УМ: 06: 03], де ‘рать’ – ‘назва війська, збройного загону’ [СУМ: 8: 455]. Зазначимо, що здебільшого назви військових підрозділів актуалізують негативні конотації метафор цієї групи. Так, негативну оцінку має метафора **‘п’ята колона’**, яка у загальномовній практиці набула фразеологічного значення ‘люди, які займаються підривною, антидержавною діяльністю в країні’ [ФСУМ: 1: 387]. Негацію викликає й метафора **бригада**, у якій, на нашу думку, перехрещуються два значення – ‘частина сухопутної армії, що складається з кількох полків, батальйонів або батарей та інших військових частин та підрозділів’ [СУМ: 1: 234] та незафіксоване в СУМі – ‘бандитське угруповання’, яке активно увійшло в мову на початку 90-их років “для позначення нових речей та явищ, для вираження нових понять” [6: 45] і яке популяризувалось в останні роки через однойменний телесеріал.

Фрейм 4. Зброя

Під час ведення політичних баталій опоненти використовують різноманітну зброю. Домінують концепти **зброя, автомат, артилерія, танк, міномет, кийок, міни** тощо, пор.: “Замість аргументів їх звичайною **зброєю** проти мене були і є **наклепи та бруд**” [ШП: 09:99]; “Виборчий бюлетень –це наша спільна **зброя**, якої найбільше жахається діючий режим” [УС: 03: 98] або “Це свідчить про те, що режим усвідомлює неспроможність виграти вибори чесно і готується утримувати владу **кийками та автоматами**” [КС: 10: 03]; “Але безліч небезпечних **мін** ще таяться на економічному полі Китаю” [УК:

02: 04]. Побутує у політичному дискурсі й застаріла зброя, наприклад, **списи**: “Справді, в Основному законі немає положення, яке б визначало, що новий парламент мав би формувати Кабмін. Це якраз той момент, довкола якого зараз ламаються списи у дискусіях про зміну системи влади” [УМ: 07: 02].

Отже, проаналізувавши метафору війни в жанрі політичної дискусії доходимо висновку, що опоненти використовують військові метафори для аргументування висловленої думки, для обстоювання власної позиції. Метафоричні моделі використовуються як засіб маніпулювання свідомістю адресата політичного дискурсу. Прагматичний зміст мілітарних метафор націлює реципієнта на оцінку важливості політичної реалії. Загальною ознакою виявлених метафоричних моделей є негація та агресивність.

Література

1. Баранов А., Караулов Ю. Метафори общественного диалога: война или согласие? // Знание – сила. – 1991. – № 10. – С. 60 – 63;
2. Голубовська І.О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу “царство тварин” (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С. 61 – 68;
3. Кудрявцева Л.О., Дядечко Л.П., Дорофєєва О.М., Філатенко І.О., Черненко Г.А. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58 – 66;
4. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2003. – 311с.
5. Словник української мови: В 11 т. – К.: Наук. думка, 1971 – 1981.
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
7. Фразеологічний словник української мови. – К.: Наук. думка, 1993. – Кн. 1 – 2.

Умовні скорочення

1. КС – газета “Кримська світлиця”;
2. ПіК – тижневик “Політика і культура”;
3. СВ – газета “Сільські вісті”;
4. СУМ – Словник української мови;
5. УК – газета “Урядовий кур’єр”;
6. УМ – газета “Україна молода”;
7. УС – газета “Українське слово”;
8. ФСУМ – Фразеологічний словник української мови;
9. ШП – газета “Шлях перемоги”.

І.В.Багмут

РОДО-ВИДОВА КОРЕЛЯЦІЯ В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ ЗВУКОНАЙМЕНУВАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню гіпонімічних відношень у структурі ЛСП звуконайменувань. Предметом подальшого аналізу будуть іменникові одиниці, які ще не були об’єктом детального вивчення в українському мовознавстві.